

RYSSLANDS HISTORIA – EN ÖVERSIKT

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning

Rysslands geografi

Det väldiga Sibirien

Kulturtraditioner i öst

Förhistoria

Färdväg genom Kaukasus

Kulturen Maykop

Jordbrukarna kom

Yamnakulturen 2500 f.Kr

Indoeuropeiska språket

Skyterna 700-200 f.Kr

Grekiska handelsplatser 700 f.Kr

Sarmaterna 200 f.Kr

Sarmaterna drog västerut

Hunnerna 370-453 e.Kr

Slaver 500 e.Kr

Kyrilliska alfabetet

Stäppens levnadsförhållanden

Kazarer 600-1000 e.Kr.

Fästningen Sarkel

Ruskhaganatet 750-950 ca

Kievriket 860-1240

Gyllene horden 1200-1502

Moskvariket 1283-1547

Motstånd mot mongolerna

Kyrkans betydelse

Sibiriens erövring 1550-1900 ca

Tsarrysland 1547-1721

Ivan IV "Den förskräcklige".

1500-talets Tsarrysland

Polisgardet Opritjinik

Fjodor (1557-1598).

Boris Godunov (1551-1605).

"Den stora oredans tid" 1598-1613

Hjälten Kuzma Minin xxxx-1616

Ätten Romanov 1613

Moskva återuppbyggdes

Ständiga krig mot Sverige

Kosacker

Kejsardömet 1721-1917

Peter den store regent 1696-1725

Långt krig mot Sverige

Sankt Petersburg anlades

Efter Peter den store

Katarina I regent 1725-1727

Peter II regent 1727-1730

Kejsarinnan Anna regent 1730-1740

Elisabet I regent 1741-1762

Förfining under Elisabet

Katarina den stora regent 1762-1796

Statskupp 1762.

Rysk expansion

Krig med Turkiet

Erövring av Krim

Ständiga konflikter med Turkiet

Gustav III anföll Ryssland

Katarina den storas tid

Kejsare Paul I regent 1796-1801

Alexander I regent 1801-1825

Kriget mot Napoleon

Nederlag vid Friedland 1807

Napoleon anföll Ryssland 1812

Ryskt motstånd

Napoleon erövrade ett tomt Moskva

Napoleons återtåg

Tsar Alexanders triumf

Tsar Alexander I avled 1825

Tsar Nikolaj I regent 1825-1855

Dekabristupproret 1825

Envåldshärskaren Nikolaj I

Ständig opposition

Krimkriget 1854-1855

Konflikter med Ottomanska riket

Alexander II regent 1855-1881

Uppror i Polen 1863

USA köpte Alaska av Ryssland

Alexander II dog i attentat år 1881

Alexander III regent 1881-1894

Hemlig polis och arresteringar

Inga krig under Alexander III

Nikolaj II regent 1894-1917

Krig med Japan 1904-1905

Första världskriget 1914

Revolution 1917

Ryska inbördeskriget 1917-1922

Landregleringar efter första världskriget

Sovjetunionen 1922-1941

Mellankrigstiden 1922-1940

Sovjetunionen i krig 1941-1945

Efterkrigstiden 1945-1989

Stalin död 1953

Omvälningar efter 1989

Referenslitteratur

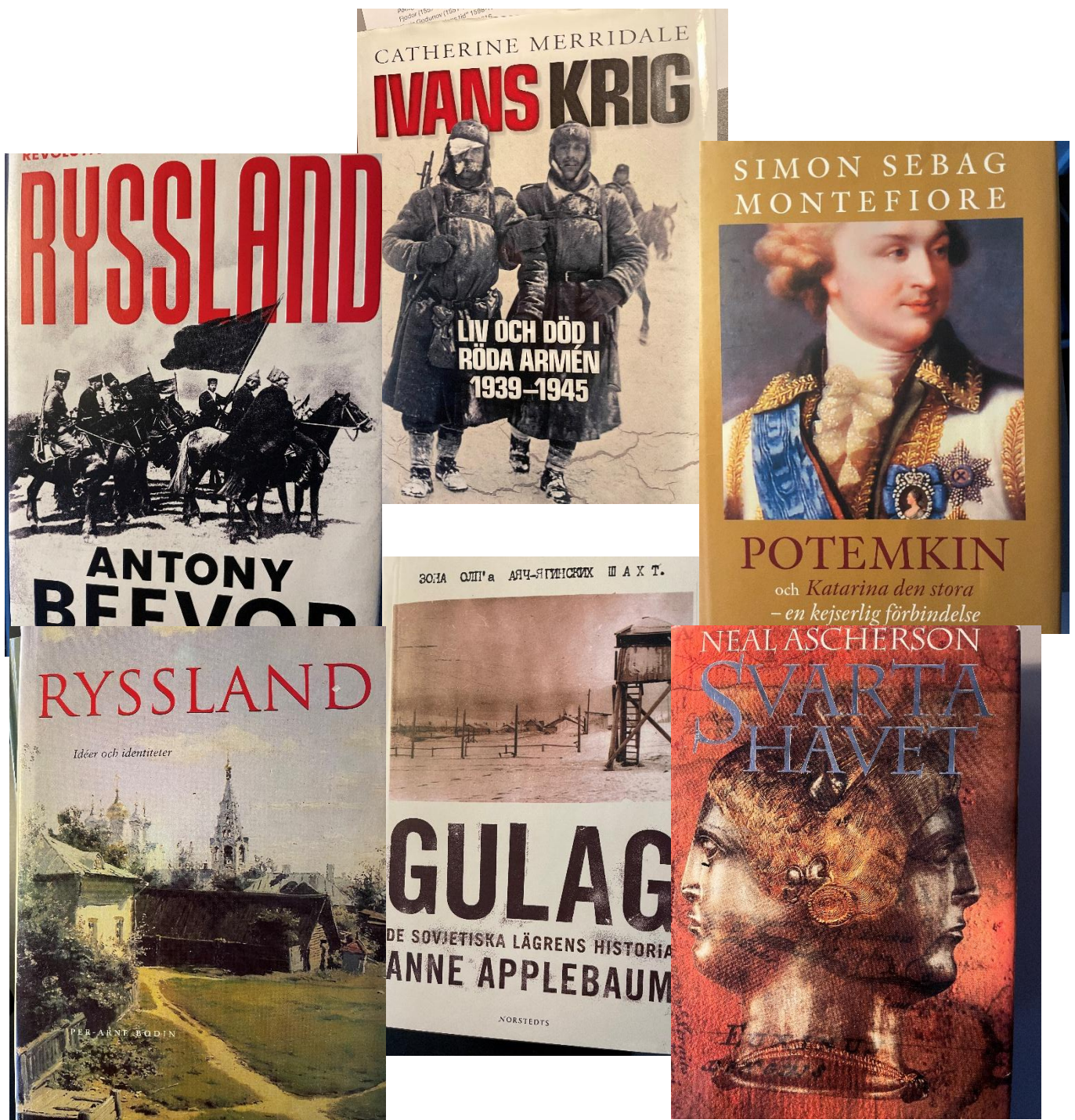
Inledning

Ryssland har en mycket spännande men också våldsamt historia. Många ryska härskare har varit brutala despoter. Dessutom har landet utsatts för ett flertal externa angrepp och ockupationer som medfört stora lidanden för befolkningen.

Genom att läsa om ett lands historia kan man öka förståelsen för dess beteenden i nutid. Exempelvis berättar den ryska nobelpristagaren i litteratur Svetlana Aleksijevitj att kulturen i Ryssland bygger på våld och inte på kärlek. Historieberättelsen i denna skrift förmedlar en bild om grova våldsamheter under långa tider. Dock inte att förglömma att den våldsamma livsmiljön också skapat kulturförmedlare på världsnivå.

Tidiga folkförflyttningar över slätterna norr om Svarta havet har gett oss i Skandinavien ärftliga inslag. Ett exempel är att de flesta av oss i Skandinavien tål att dricka mjölk. Denna egenskap lär ha kommit från stäppfolk norr om Svarta havet.

I en historisk översikt görs naturligtvis ett urval av händelser och djupet på beskrivningar kan emellanåt synas ytliga. Därför rekommenderas specialområden för djupare insikter till referenslitteratur sist i dokumentet.

Rysslands geografi

Ryssland är till ytan världens största land. Ytan är cirka 38 gånger Sveriges yta. Det är värt att notera att Sveriges yta är en av de största i Europa.

Västra delen av Ryssland tillhör Europa medan landsdelen öster om Uralbergen tillhör Asien.

Moskva

Huvudstaden Moskva har drygt 12 miljoner invånare och är nu den största staden i Europa mätt i invånarantal.

Moskva ligger vid Moskvafloden.

Fästningen Kreml är känd över hela världen och utgör regeringens residens. Förutom många historiska byggnader finns numera också skyskrapar i Moskva.

Det väldiga Sibirien

Med en ofattbar yta ligger Sibirien till stora delar inklädd i ständig permafrost. Levnadsförhållandena är bistra.

Det finns också stora vidder med skog. Metaller och andra naturtillgångar är bland de största i världen men ofta mycket svårtillgängliga.

Bilväg i Sibirien

Tack vare permafrosten finner man emellanåt lämningar efter mammutar i djupfryst skick.

Det väldiga Ryssland har all slags natur.

Stora floder rinner genom riket. Några jättefloder rinner norrut till ishavet.

Frosten är svår i Sibirien

Bergskedjor såsom Kaukasus, Uralbergen och delar av Himalaya har toppar över 5.000 meters höjd.

Lössjorden norr om Svarta havet är bland de bördigaste i världen.

Olja, gas och mängder av metaller utgör stora råvarukällor.

Barrskogen, taigan, är världens största barrskogsområde.

Stora sädesfält

Kulturtraditioner i öst

Ett av syftena med att läsa om ett lands historia är att försöka förstå landets institutionella uppbyggnad och människornas tanke sätt. Kompletterar man historia med kulturhistoria blir helhetsbilden mera berikad, dock inte fullständig. Här diskuteras några utdrag som kanske kan vara tänkbara.

I Europa har kulturpåverkan till största delen kommit via Aten och Rom. Från kristendomen har också Jerusalem starkt påverkat vår kultur.

Inom Romarrikets gränser flödade kulturutbytet. Gränserna för romarrikets utbredning kom att utgöra framtida kulturgränser. När Romarriket delades år 395 kom östra Europa att kulturellt influeras via Bysantiska riket där Konstantinopel var huvudstad.

Europa kom att grovt formas i två olika i kulturella delar.

Europeisk kulturindelning

Från boken ”Mitt i Europa” av Fil dr Nicolaus Rockberger.

I västra Europa kom att råda en ständig kamp mellan kyrkan och den världsliga makten. Kampen mellan en andlig och en världslig makt.

Västerlandets kultur och maktfördelning kom att påverkas av renässans, barock, humanism, upplysning, vetenskap m.fl.

Motsvarande kamp uppstod aldrig i östra Europa. Någon motsättning fanns ej. Kejsaren i Bysans hade också makten inom kyrkan. Det medförde att den ortodoxa regionen blev mera beroende av totalitär maktutövning med begränsningar för individ, äganderätt osv.

Ortodox stilbildning

Från boken ”Ryssland – idéer och identiteter” av professor Per-Arne Bodin.

Bodin är professor i rysk och polsk litteratur. I ovan nämnda bok har Bodin förmedlat resultat av mer än tjugo års forskning inriktad på ortodoxa traditioner.

Östeuropa saknar mycket av de antika influenserna. Enligt Bodin finns tre olika orsaker varför det uppstått skillnader från den antika traditionen mellan öst och väst vilket medförde att öst gick miste om den västliga idéhistorien

1. Splittrad kommunikation via språken.

I öst användes tidigt lokala språk inom kyrkan i motsats till latin i väst. Kyrkoslaviska kom att dominera i öst. Genom att latin användes i väst underlättades överföringen av kunskap och lärdom under mycket lång tid.

2. Brist på institutionella skolsystem.

Under lång tid var det östliga skolsystemet inriktat på kyrkans interna behov. En mycket liten del av befolkningen fick någon utbildning.

I huvudsak riktades den utbildning som fanns på innehållet i religiösa böcker.

3. Negativ inställning mot det antika arvet.

Det var de bysantinska munkarna som överförde kunskap i öst. Munkarna ansåg att det antika arvet var hedniskt. Därmed ignorerade man den idéhistoria som kommit från antiken.

Förhistoria

För omkring 40.000 år sedan kom människor, betecknade som Homo Sapiens, till Europa och södra Ryssland. Människorna kom sannolikt från ett urhem i östra Afrika. Man levde på jakt, fiske och att samla ätbara naturprodukter. Levnadsvillkoren var ganska gynnsamma norr om Svarta havet.

Färdväg genom Kaukasus

Södra Ryssland omfattar delar av den höga bergskedjan Kaukasus. Flera berg i Kaukasus uppnår höjder över 5.000 meter. Europas högsta berg finns här. Berget heter Elbrus och är 5.642 meter. Elbrus ligger i Georgien.

Mellan de höga bergen löper dalgångar där människor under alla tider kunnat ta sig fram.

Från Mesopotamien och Turkiet gick människor norrut genom Kaukasus under flera tusen år.

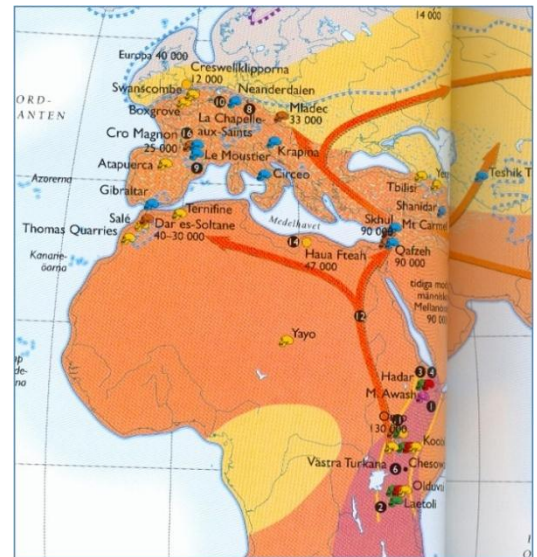
Kulturen Maykop

För cirka 5.500 år sedan uppstod i nuvarande Georgien en av världens äldsta bronskulturer. Kulturen har fått namnet "Maykop".

Strax öster om Maykop hade kulturen "Leyla-Tepe" uppstått cirka 500 år tidigare.

Kaukasusområdet innehåller ytterst gamla lämningar som sent har upptäckts och där utgrävningar fortfarande pågår.

Fantastiska bronsfigurer har återfunnits från kulturen Maykop.

Bronsfigur från Maykop

Jordbrukarna kom

Via DNA-analyser är man idag ganska säker på att de första jordbrukarna kom från östra Turkiet och Syrien.

Jordbrukarna tog med sig kunskapen om odling via migration till de nya landområdena. Tidigare har man haft uppfattningen att den befintliga befolkningen uppfann eller upptäckte jordbruket. Men numera anser man via DNA-forskning att migranterna tillförde kunskapen om odling.

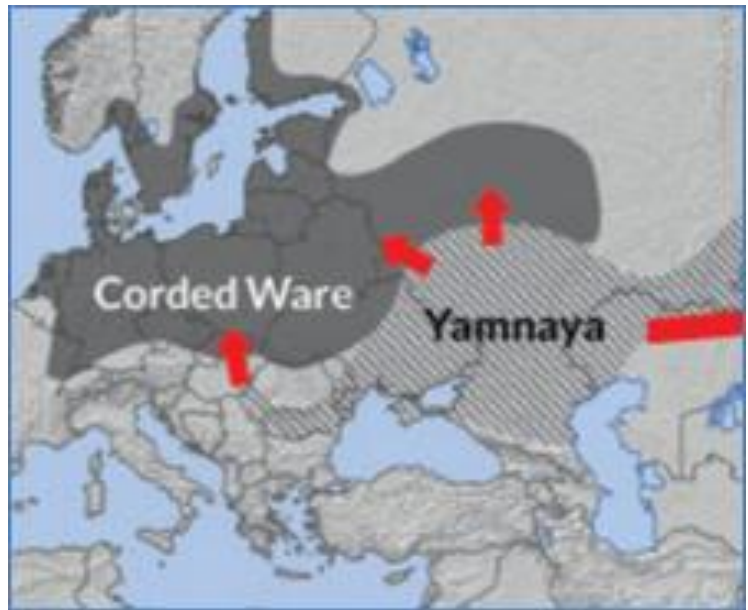

Yamnakulturen 2500 f.Kr

Norr om Svarta havet ligger den Pontiska stäppen. För cirka 4.500 år sedan levde Yamnafolket på på denna enorma stäpp. Yamnafolket anses ha varit en blandning av folk från Sibirien och Mellanöstern.

Yamna var en mycket framgångsrik herdekultur. Man började använda hästar som livsmedelsreserv. Så småningom mjölkade man hästarna och började också rida på dem.

Herdarna byggde vagnar som drogs av hästar. Därmed kunde man lättare röra sig snabbt över stora landtytor.

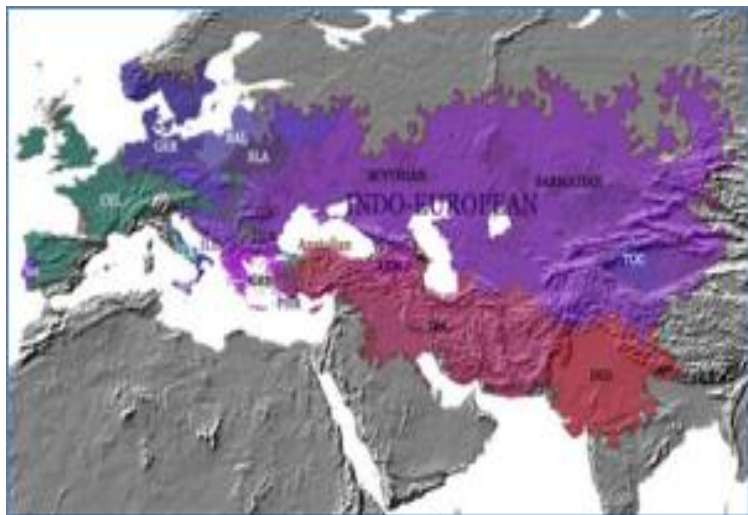

Indoeuropeiska språket

Svenska språket tillhör gruppen indoeuropeiska språk. Forskarna har länge grubblat över dess ursprung och spridning.

Via DNA-analyser och moderna arkeologiska metoder tror man nu att Yamnafolket till stor del spred det indoeuropeiska språket när folket flyttade västerut.

Yamnafolket började förflytta sig västerut för cirka 4.700 år sedan. Man kom ända till västra Europa och Skandinavien vilket har påvisats via DNA-forskning.

Skyterna 700-200 f.Kr

Under perioden 700-200 f.Kr dominerade skyterna området norr om Svarta havet och Kaspiska havet. Den enorma stäppen dominerar området. Här blandades folk med olika etnicitet.

Skyterna var både nomader och fasta jordbrukare.

Expansionen söderut mot främre orienten stoppades och skyterna tvingades utvidga sitt levnadsområde ännu längre ut på stäppen.

Under 500- och 400-talen f.Kr övergick skyterna mer från nomadlivet och började idka handel med grekiska stadsstater som låg vid norra kusten av Svarta havet. De mest kända grekiska stadsstaterna utgjordes av Olbia och Cherson.

Slavhandeln var utbredd mellan skyter och greker.

Under 300-talet f.Kr var det skytiska dominansen som störst och mäktigast.

Särskilt utvidgades riket västerut. Där mötte man bland annat Filip II av Makedonien i strid år 339 f.Kr. Filip II var Alexander den stores far.

Som nomader levde man ett ganska enkelt liv under svåra förhållanden på stäppen. Efter hand utvecklades både klädsel, verktyg och vapen.

Skyterna har blivit kända för sina fantastiska konstföremål i guld.

Guldföremål från skyterna

Skytisk soldat

Grekiska handelsplatser 700 f.Kr.

Grekerna började under 700-talet f.Kr bygga permanenta handelsplatser utmed kusten i norra delen av Svarta havet. Det var behovet av mat och födoämnen som i första hand drev grekerna.

Bland större handelsplatser fanns Tyras, Niconia och framförallt Olbia. Grekerna kallade Olbia "rikedomens stad".

I Grekland betraktade man ofta andra folk utanför landet såsom "barbarer". Men de människor som bedrev handel hade en mer pragmatisk inställning och kom bra överens med folken norr om Svarta havet.

Grekerna blev mycket beroende av import av säd från norra Svarta havet. De grekiska stadsstaterna började bli överbefolkade.

Historikern Herodotos har nedtecknat mycket om den grekiska handeln mot norra Svarta havet.

Sarmaterna 200 f.Kr.

Sarmaterna levde strax väster om det Skytiska området. Troligen var sarmaterna ett iranskt ryttarfolk. Man tror att de etablerade sig området från omkring 200 f.Kr.

Sarmaternas utbredning

Sarmaterna efterträdde skyterna som härskare norr om Svarta havet.

Gåtfulla historier har spritts om sarmaterna. Enligt sägnen fanns kvinnliga krigare bland dem. Kanske var det de sagoomspunna amazonerna?

Sarmatiska kvinnor som krigare

Likt skyterna tillverkade sarmaterna utomordentliga konstföremål. Oftast med guld som material.

Sarmaterna var mycket skickliga och modiga krigare. Uppvuxna på stäppen behärskade de hästen fullkomligt med samtidig användning av vapen.

Sarmatiskt guldfynd

Sarmaterna drog västerut.

Förmodligen under tryck från andra folk drog sarmaterna till dagens Ukraina, Ungern och Rumänien.

Man stötte då ihop med det romerska riket. I Rom finns strider med sarmaterna på avbildade på tavlor.

Krig mot Sarmater avbildat i Rom

Hunnerna 370-453 e.Kr

Troligen kom hunnerna från området i nuvarande Kirgizistan.

Hunnerna tog sig västerut och kom omkring år 370 till området norr om Svarta havet. Detta startade i sin tur enorma vågor av folkvandringar västerut mot Europa.

I nuvarande Ungern anlade hunnerna en bas för västra Europa.

Under ledning av den beryktade Attila (406-453 ca) erövrade hunnerna gigantiska områden långt in i västra Europa.

Hunnernas tåg mot Europa

Hunnerna anses ha varit mycket grymma och barbariska. Fortfarande används namnet hunner som skällsord i östra Europa.

En armé bestående av romare och germaner lyckades år 451 besegra hunnerna strax sydost om Paris i det berömda slaget vid Katalauniska fälten.

Det nuvarande ryska området kom svårt att härjas av hunnerna under närmare 80 år. Befolkningen fick i delar av området asiatiska inslag.

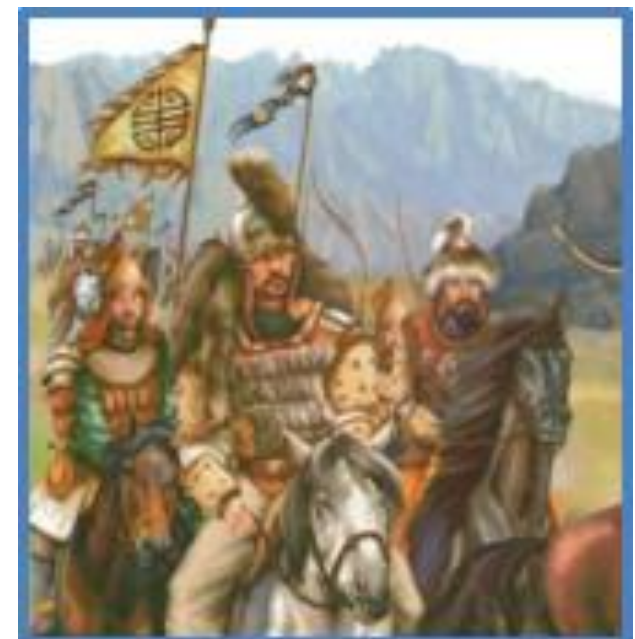
Hunnerna i strid

Perioden betraktas vara mycket mörk. Kanske kan drag i dagens folkkyrka påverkats från denna tid.

Hunnernas nederlag 451 ledde till ett återtåg av hunnerna. Med Attilas död uppstod splittring av makten och inre strider kom att uppta hunnerna. Attila kallades "Guds gissel" i Europa.

Hunnerna angriper

Attila

Slaver 500 e.Kr

Slaverna tros ha kommit från området kring bergskedjan Karpaterna. Redan omkring år 4.000 f.Kr fanns i Karpaterna en kultur som kallas Trypillja. Trypilljakulturen tros vara slavernas ursprung.

Orten Trypillja ligger inte långt från Kiev. Sannolikt var det den första rena jordbrukskulturen i regionen.

Trypillja nordväst om Svarta havet

Man har funnit stora boplatser med cirka 200 byggnader. Även bruksföremål, en del gjorda av koppar, har också upphittats.

Slaverna började breda ut sig åt alla håll under 500-talet. Större delen av nuvarande Östeuropa och Ryssland kom att domineras av slaver.

Slavernas centrum

Kyrilliska alfabetet

De grekiska bröderna Kyrillos (827-869) och Methodios (826-885) utvecklade det kyrilliska alfabetet vilket passar slavernas ljudsystem.

Stäppens levnadsförhållanden

Levnadsförhållandena på den ryska stäppen präglas av att man är utlämnad till den gigantiska naturen ofta med tuffa väderförhållanden. Genom stäppen rinner mängder av floder och vattendrag som i årtusenden har använts för frakter.

En särskild slavisk mytologi har uppstått. "Folksjälen" anses vara annorlunda än den vi har i Västeuropa. Kanske härlett ur det tuffa människoklimatet.

Slitet på stäppen

Konstnären Ilja Repin-Sadkos tavla är

inspirerad av folkliga mytologiska traditioner.

Kazarer 600-1000 e.Kr.

Under 600-900-talen härskade kazarerna i området mellan Svarta havet och Kaspiska havet inklusive Krimhalvön.

Kazarerna var ett turkisktalande herdefolk som kom från Centralasien. Kazarerna blev erbjudna att anta kristendomen men valde judendomen som religion. Judendomen hade kommit från judiska migranter som flytt från Konstantinopel.

Kazarien geografiskt

Arkeologiska fynd visar att Kazarerna begravdes enligt judisk ritual. Ibland lär människooffer ha förekommit.

Fästningen Sarkel

Kazarerna blockerade norra Kaukasus och krävde tribut av dem som ville passera. Vikingar från Skandinavien tillhörde dem som fick ge tribut till kazarerna.

Genom att bygga fästningen *Sarkel* behärskade kazarerna området totalt.

Fästningen Sarkel

Fästningen Sarkel byggdes omkring år 835. Idag finns endast ruiner kvar.

Kievkonungen *Svjastoslav* intog år 965 fästningen Sarkel och förstörde den nästan helt.

Kazarernas huvudstad hette Itil och låg vid Volgas utlopp. Omkring år 1050 förstördes huvudstaden och Kazarimperiet upphörde.

Kazarena tvingades västerut. Ibland spekuleras det i att Kazarena skulle ha utgjort förfäder till de östeuropeiska judarna.

Kazarisk krigare

Östeuropeiska judar

Ruskhaganatet 750-950 ca

Den första statsbildningen i Ryssland förmodas ha uppkommit i av 700-talet.

Ruskhaganatet blev namnet på den löst sammansatta staten som egentligen var en grupp stadsstater.

Khaganatets utbredning

slutet

Befolkningen bestod av slaver, finskugrer och nordiska folk.

Marknad i Khaganatet

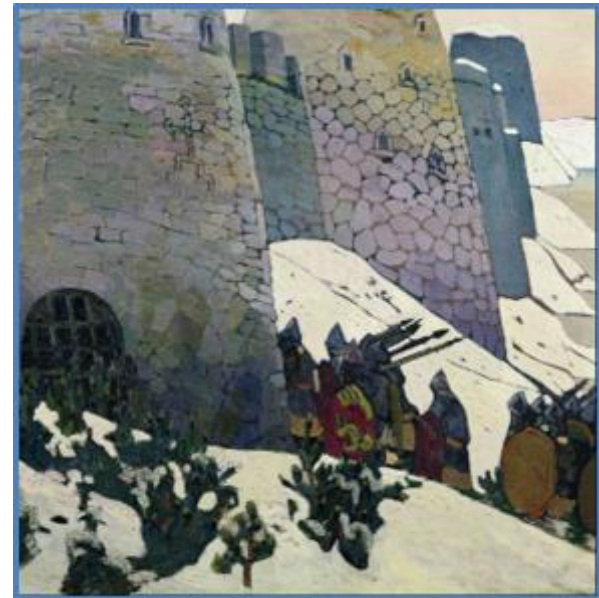

En av de stora stadsstaterna i Ruskhaganatet var Novgorod som länge hade utgjort en viktig mittpunkt för handel.

Novgorod finns omtalat i gamla annaler. Staden hade tidigt ett befästningsverk som gav bra skydd under den tämligen laglösa tiden. Efter hand förstärktes skyddsmurarna vilka fortfarande står uppräta.

Ruskhaganatet skapade en första sammanhållande identitet i regionen. Tidigare härskade stammar mot vilka det fanns en inre lojalitet.

Muren i Novgorod

Folket sörjer en hövding

Kievriket 860-1240

Kiev ligger oerhört strategiskt vid floder där handeln startade väldigt tidigt. Det var under 800-talet Rurikdynastin lade grund för en stark statsbildning.

Kiev utgjorde en modern stad för den tiden.

Skandinaviska vikingar tog vägen över Kiev och gick ofta i sold som soldater. Vikingar deltog flera gånger i Kievrikets räder mot Konstantinopel.

Kievrikets utbredning

Storfurste Vladimir I (956-1015) var den store statsbyggaren av Kievriket. Vladimir införde kristendomen i riket. Det lade grund till den ortodoxa kyrkan för hela Ryssland.

Vladimir blev helgonförklarad och betraktas näst intill som en av Jesu apostlar. Överallt i Ryssland finns orter och kyrkor som bär Vladimirs namn.

Storfursten Vladimir

Kiev var en mycket utvecklad stad

Gyllene horden 1200-1502

Från Mongoliet upprättade Djingis Khan (1162-1227 ca) ett av de största välden världen någonsin skådat.

Via överlägsen militär organisation, snillrikt tänkande och stor grymhet lyckades mongolerna lägga under sig stora befästa städer med tillhörande landsdelar.

Mongolväldets utbredning

Från Kina till Polen bredde de fruktade krigarna ut sig över ofattbart stora områden. Bara från Mongoliet till Kiev är avståndet 600-700 svenska mil. Dessa sträckor tog man sig på hästar och medförde förnödenheter.

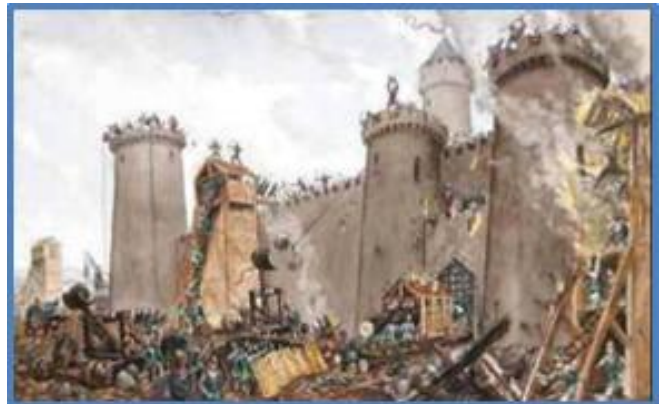

Färden över de väldiga stäpperna

Mongolerna erövrade Moskva 1238. År 1240 hade mongolerna kommit till Kiev. Staden var känd över hela Europa. Kiev plundrades grundligt under stor förstörelse.

Moskva faller år 1238

Västeuropeiska stater samlades vid Leigniz år 1241 för att söka stoppa mongolerna. Mongolerna utplånade den europeiska armén. Leigniz ligger på gränsen till dagens Polen och Tyskland.

Ryssland kom att ligga under mongolernas välde i flera hundra år.

Slaget vid Leigniz år 1241

Moskvariket 1283-1547

Jurij Dolgorukij (1099-1157 ca) anlade år 1156 en borg på en kulle med skog. Borgen heter idag Kreml.

Det var en borg mitt i storskogen bredvid en flod. Borgen byggdes med träpalissader. I staden byggdes blockhus och en kyrka. Den ortodoxa kristendomen hade nått Moskva som staden kom att heta. Moskva var en stadsstat likt andra urbana orter på den tiden.

Tidig bild över Moskva

Moskva erövrades och förstördes flera gånger. Ibland brann staden ned. Men det strategiska läget gjorde att Moskva återuppstod.

Moskvarikets utbredning

Motstånd mot mongolerna

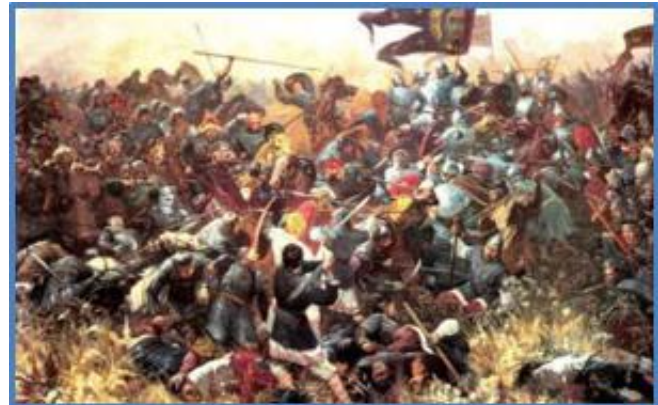
Furst Dmitrij Donskoj förstärkte Kreml med en vit stenmur. Muren kom att skydda invånarna under flera belägringar.

År 1380 tågade Donskoj mot mongolerna. I ett stort slag vid floden Don visade man att mongolerna inte var oövervinnliga.

Tack vare ett förräderi lyckades tartarer erövra och plundra Moskva 1382. Staden brändes och 24.000 lik kunde räknas samman.

Under flera hundra år utkämpades våldsamma slag mot mongoler och tartarer.

Strid med mongoler

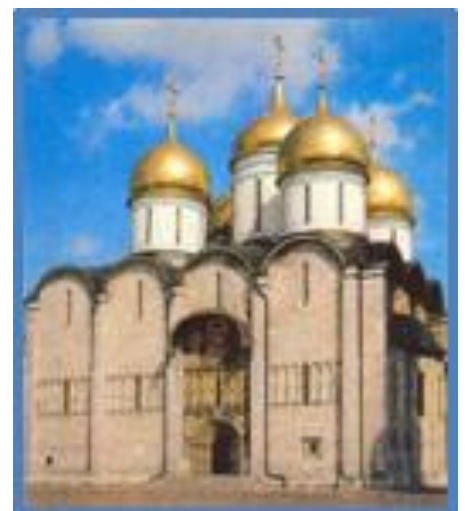
Först med Ivan III (1440-1505) kunde mongolernas ok kastas ut. Delvis tack vare inre splittring hos fienden.

Kyrkans betydelse

Med de ständigt överhängande grymheterna från mongolerna växte en stark tillit till kyrkan fram.

Det var under denna tid de stora och vackra katedralerna byggdes.

Ortodox katedral

Sibliens erövring 1550-1900 ca

Det väldiga Sibirien som börjar öster om Uralbergen var vildmark till största delen men utgjorde också tatarernas hemland sedan Djingis Khans tid.

Det skulle ta flera hundra år att lägga under sig Sibirien.

Med erövringen av Sibirien ville man eliminera hot från omgivningen och dessutom öka handeln.

Familjen Stroganov från Novgorod hade tidigt idkat handel med bland annat päls från Sibirien och blivit stormrika. Stroganovs kontakter och kännedom om Sibirien fick stor betydelse för det ryska Sibirienprojektet.

Konstverk från Sibliens erövring av den berömde ryske konstnären Surikov.

Kosacker under ledning av den legendariske Jermak Timofejevitj (xxxx-1584) började erövringen av Sibirien efter att Ryssland tidigare tagit området vid nedre Volga. Jermak lyckades bland annat inta tartarernas huvudstad Sibir. Jermak kom att kallas "Sibliens erövrare".

Kosacker under erövring

Mot mitten av 1600-talet nådde man ända till Stilla havet. 1860 anlades Vladivostok.

Under 1800-talet säkrades delar av Centralasien.

Det var ett otroligt mödosamt och farligt projekt att erövra det väldiga och outvecklade Sibirien.

Flera konstnärer har i målningar skildrat erövringen i starka bilder.

Efter hand kom Sibirien att präglas av den ryska kulturen.

Ryska byggnadsverk

Tsarrysland 1547-1721

Moskvariket hade vuxit sig starkt. När den blivande Ivan IV var tre år dog fadern och en våldsamt blodig politisk maktkamp uppstod.

Gatubild tidigt i Moskva

Ivans mor innehade politisk skicklighet och genomförde grymma utrensningar bland Ivans rivaler.

I denna blodiga miljö växte den blivande Ivan IV (1530-1584) upp i. Under barndomen hade han uppvisat goda sidor och till och med vänt sin nyfikenhet mot väst vilket var ovanligt.

Ivan IV kom att kallas "den förskräcklige". Det är under detta namn vi känner honom historiskt.

Ivan IV tog sig titeln tsar år 1547.

Moskvakrigare

Ivan IV drev en expansiv utrikespolitik. Han erövrade khanaten Kazan (1551) och Astrachan (1556) vid Volga. Detta medförde att man behärskade hela området kring floden Volga. Det öppnade i sin tur för handel mot Asien via sidenvägen.

Kazan och Astrachan vid Volga

Ivan IV sökte expandera mot Östersjön men fick hårt motstånd av Polen-Litauen och Sverige.

Ivan IV "Den förskräcklige".

Redan som ung visade Ivan otäcka sidor. Han njöt av att plåga djur till döds. Han slog och rånade kvinnor och män.

Som vuxen valde han slumpmässigt ut offer att tortera och mörda. Även bland de närmaste.

Ivan IV avverkade sju (7) hustrur. Flera mördades. Hans psyke var helt förstört.

Ivan mördade själv sin egen son.

Ilja Repins tavla när Ivan mördat sin son.

1500-talets Tsarrysland

Ivan IV, ”den förskräcklige”, var den förste tsaren. Från Moskva expanderade riket.

Städerna byggdes upp med blockhusliknande byggnader.

Armén moderniserades. Flera olika vapenslag organiserades.

Ryssarna hade med minne från kampen mot mongolerna insett betydelsen av en kraftfull militär organisation.

Upprustningen möjliggjorde i sin tur expansionen.

Målning som visar Moskva under 1500-talet.

Ryska blockhus

Polisgardet Opritjinik

Opritjinik var tsarens polisgarde som gjorde utrensningar efter summariska rättegångar.

Medlemmarna i opritjinik var klädda i helt svart och bar ett hundhuvud som symboliserade lojaliteten mot tsaren.

Via obefintliga eller godtyckliga rättegångar avrättade man folk direkt.

Summarisk rättegång

Familjemedlemmar vädjar om nåd

Fjodor (1557-1598)

Ivan IV, ”den förskräckliges”, son efterträdde fadern som tsar. Enligt annalerna var han en ynkelig man. Det stora intresset var att ringa i kyrkklockor. Fjodor lämnade inga arvingar till tronen.

Boris Godunov (1551-1605)

Den store ryske kompositören Musorgskij har skrivit operan ”Boris Godunov”. Boris Godunov var en märklig man som blev tsar i Ryssland 1598. Godunov hade tillhört det fruktade opritjinik som utgjorde en personlig livvakt till tsaren.

Godunov var tartar till ursprunget men hade russifierats.

Tsar Boris Godunov

Godunov blev ”övertalad” att bli tsar. Kyrkan med patriarken i spetsen stödde utnämningen. Det var en våldsam man utan samvetsbetänkligheter som intog tsartiteln.

Han kunde varken skriva eller läsa. Adeln såg honom som en uppkomling. Men stödet från kyrkan var stark. Kyrkan erhöll mängder av jord stulen från bönderna.

Bild från Moskva 1500-talet

”Den stora oredans tid” 1598-1613

Efter Godunovs död uppstod ett vakuum på tronen. Godunovs son Dmitrij hade ”försvunnit” och flera falska personer dök upp vilka hävdade att de var Dmitrij.

Till slut utnämndes Vasilij IV till tsar. Men år 1606 kom ett bondeuppror som ledde till död och kaos i riket. Ledaren togs till fånga, bländades (utsätta för solljus utan att kunna blunda) och dränktes.

Under en tid fanns två personer som ansåg sig vara tsarer i kauset. Moskva var delvis belägrat av polacker.

Ryska soldater

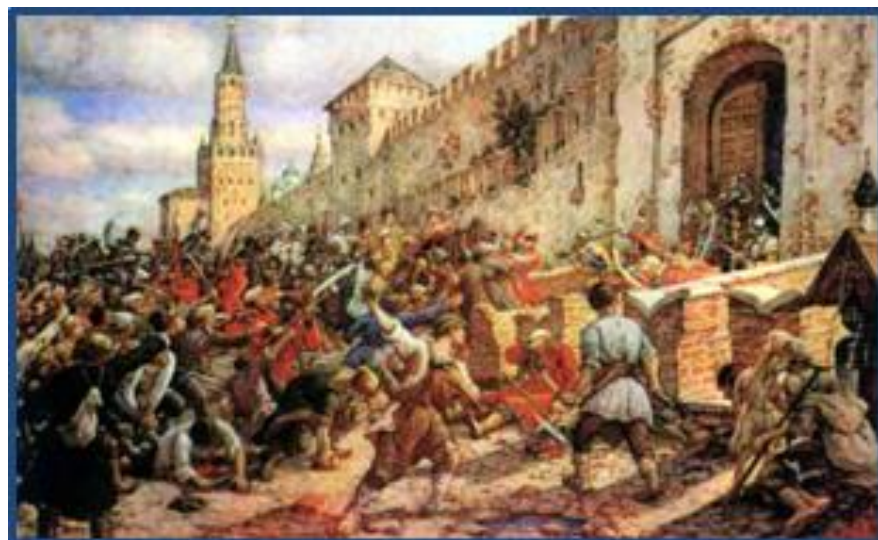

År 1610 deltog svenska legoknektar i en allians som återtog Moskva och utnämnde en man vid namn Sjujskij till tsar. Han blev förgiftad varvid stormakten Polen insatte kungasonen Vladislav (1595-1648) som tsar. Det upplevdes som en ockupation från stormakten Polen.

Uppror mot den polska garnisonen i Moskva ledde till stor blodsutgjutelse. Större delen av Moskva brann ned.

Under röran i Moskva passade svenskarna på att erövra Novgorod år 1611. Även Sverige gjorde anspråk på tsartronen.

Oroligheter under den stora oredan

Hjälten Kuzma Minin xxxx-1616

En av Rysslands största och mest omhuldade hjältar är en man vid namn Kuzma Minin.

Kuzma Minin ställde sig upp i sin hemstad Nisjnij Novgorod och höll ett brandtal till folket att göra uppror mot den polska ockupationen som förelåg.

En väldig folkarmé samlades som tågade mot Moskva.

Kuzma Menin talar till folket.

Moskva hade redan belägrats av upproriska kosacker som inte accepterade folkarmén. Kuzma tillsammans med furst Pozjarskij lyckades neutralisera kozackerna och kunde belägra polackerna som var instängda i Kreml.

De instängda polackerna hade brist på mat. Man åt katter och hundar. Även kannibalism förekom. Till slut gav polackerna upp.

Ryssland hade fått nationalhjälten i Kuzma Minin och furst Pozjarskij.

Kuzma Menin på Röda torget i Moskva

Kuzma Menin rensar Moskva

Ätten Romanov 1613

Efter att ryssarna hade befriat sig från den polska ockupationen valdes en ny ätt att leda riket år 1613.

Michail Romanov (1596-1645) var endast sexton år när han valdes till regent. Han kom från en bojarfamilj (bojar=rysk adel). Med kyrkans stöd och att Romanov hade släktband med tidigare härskare avgjorde valet.

Tsar Michail Romanov

Med valet av Michail Romanov till regent kom släkten Romanov att regera i 304 år. Ända till tsardömet avslutades med ryska revolutionen 1917.

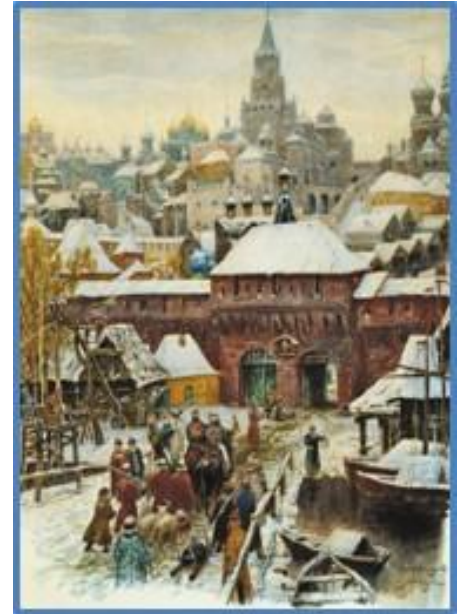
Moskva återuppbyggdes

Huvudstaden var svårt härjad av striderna som föregått valet av ny tsar. Enorma byggnadsprojekt sattes igång för att återuppbygga Moskva.

Från Västeuropa kom arkitekter och ingenjörer vilka deltog i det mäktiga arbetet. Duktiga byggnadsarbetare tvångsrekryterades till ett långvarigt arbete.

Återstoden av tsarepoken till 1721 präglades av svaga regenter under Romanovsläkten. En rysk storhetstid kom 1682 med Peter den store.

Vy från Moskva 1600-talet

Ständiga krig mot Sverige

I vår svenska historia är de återkommande krigen med Ryssland påfallande. Under perioden 1500-1600 återfinns följande krig:

1570-1595 rasade 25-årskriget. Huvudorsaken var kampen om Estland.

1609-1610 Gjorde de la Gardie ett fälttåg i Ryssland. Det var under "de ständiga oredan" i Ryssland som Sverige bidrog till att få bort Polen från ryska tronen.

Rysk timmerman

1610-1617 Rådde det "Ingermanländska kriget" mellan parterna. Sverige drog fördelar under oredan och fick i freden vid Stolbova fördelaktiga villkor med nya landsdelar.

1656-1661 Karl X:s ryska krig. Karl X var i krig med Polen varvid Ryssland passade på att söka utvidga territoriet. Kriget ledde dock ingen vart.

Svenska karoliner i Ryssland

Kosacker

Ordet "kosack" är turkiska och betyder "fri man" eller "äventyrare". Ett uttalande om dem säger att ingen kosack dog av åldersskäl.

Man är inte helt säker på kosackernas ursprung. Många lär ha kommit till de vida stäpperna som flyktingar ur trældom. Sannolikt tillkom också kriminella element och äventyrare.

Kosackfest

Det fanns bofasta grupper av kosacker och grupper som levde ett nomadiskt liv.

Kosackerna var skickliga krigare och nyttjade sina hästar fenomenalt.

Kosacker i strid

Kosackerna försökte vid flera tillfällen skapa en egen stat men det lyckades aldrig. I stället anlätade många härskare kosackerna till sin egen armé. De var skickliga och våghalsiga krigare.

Kosacksoldater

Många romantiserade berättelser uppkom om kosackerna och hjältar tillhör historien.

En äventyrare från 1600-talet var Stenka Razin. Han samlade en skara på 30.000 man. De plundrade och härjade i det väldiga Volgaområdet. Även Moskva var hotat.

Stenka Razin går över Volga

Kejsardömet 1721-1917

Med Peter den store seger i stora nordiska kriget år 1721 upphöjdes Ryssland till ett kejsardöme. Epoken slutade med ryska revolutionen 1917.

Peter den store regent 1696-1725

Peter var bara 18 år då han blev bortgift med en tre år äldre dam från en rysk adelssläkt. Paret fick tre barn.

1696 blev Peter ensam regent. Hans regeringstid blev banbrytande för Ryssland.

Peter den store till häst

I Ryssland fanns ett elitgarde som kallades streltser. Peter den store ansåg att streltserna hade för stor makt och lät avrätta 2.000 av dem. Konstnären Vasily Surikov har skildrat händelsen.

Streltser som fånge

Långt krig mot Sverige

Peter ställde sig i förbund med Polen och Danmark för att strida mot Sverige som blivit en stormakt.

Vid Narva år 1700 besegrades Peter av den unge Karl XII. De kommande åren genomfördes mycket brutala krig mellan Ryssland och Sverige. År 1709 blev den svenska armén näst intill utplånad vid Poltava.

Vid freden i Nystad år 1721 var Sveriges stormaktstid slut. Ryssland erhöll nästan alla Sveriges landsdelar i Baltikum.

Svenskar i krig mot ryssar

Peter den store blev nationalhjälte i Ryssland. Han är fortfarande en omhuldad hjälte i det moderna Ryssland.

Sankt Petersburg anlades

Peter den store anlade den nya staden Sankt Peterburg i början på 1700-talet. Staden bär hans namn. Det kom att kräva oerhörda mänskliga insatser at bygga jättestaden som är utsmyckad med eleganta och luxuösa palats.

Sankt Petersburg har tidvis varit huvudstad.

Sankt Petersburg

Efter Peter den store

Katarina I regent 1725-1727

Peter var gift med Katarina. Ingen av deras barn levde vid Peters död 1721. Katarina utsågs att bli regent vilket blev banbrytande för Ryssland.

Katarina I regerade åren 1725-1727. Hon skall inte förväxlas med Katarina II som kom att kallas "den stora".

Katarina I var vacker och omtyckt av folket.

Peter II regent 1727-1730

Eftersom inga barn levde efter Peter I och Katarina I valdes en sonson till Peter I från hans första äktenskap till regent.

Peter II var endast elva år när han tillträdde. Makten kom att utövas av aristokraten Mensjikov som fick sin dotter trolovad med Peter II. Mensjikov spelade för högt. Han blev förvisad med hela sin familj till till Sibirien.

Surikovs målning visande familjen Mensjikov i förvisning.

Peter II dog hastigt i smittkoppor. Under de knappa tre åren som regent rasade för ovanlighetens skull inga krig.

Kejsarinnan Anna regent 1730-1740

Anna av Kurland var halvbrorsdotter till Peter den store och valdes till regent. För att bli regent var hon tvingad att godkänna restriktioner i maktutövandet. Dokumentet med begränsningar rev hon omedelbart sönder efter sin kröning. Anna genomförde en oblodig statskupp.

Kejsarinnan Anna

Anna tog in flera tyskar i sin krets som styrde Ryssland. Den mest kände var Ernst Johan von Bühren kallad Biron.

Anna med sina tyska rådgivare förde ett hårt regemente med landsförvisningar, tortyr och avrättningar.

Vid Annas död gjordes en kupp mot den mäktige Biron som förvisades till Sibirien.

Flera kupper avlöste varandra med tysk inblandning. Slutligen gjordes en oblodig kupp år 1741 under ledning av Peter den stores dotter Elisabet.

Bestraffning

Elisabet I regent 1741-1762

Kejsarinnan Elisabet I var Peter den stores dotter. Hon handlade kraftfullt i sin faders anda. Trots detta avskaffade hon dödsstraffet på papper men det gjorde ingen verkan i praktiken.

Elisabet I var mycket populär bland militären. Hon uppträdde ibland i uniform. Emellanåt bar hon också manskläder.

Hon är känd för sin stora uppsättning eleganta plagg som hon bar endast en gång. När hon dog fann man 15.000 plagg tillhörande kejsarinnan!

Kejsarinnan valde älskare ur vaktstyrkan. Ofta efter de festliga balerna.

Kejsarinnan Elisabet I

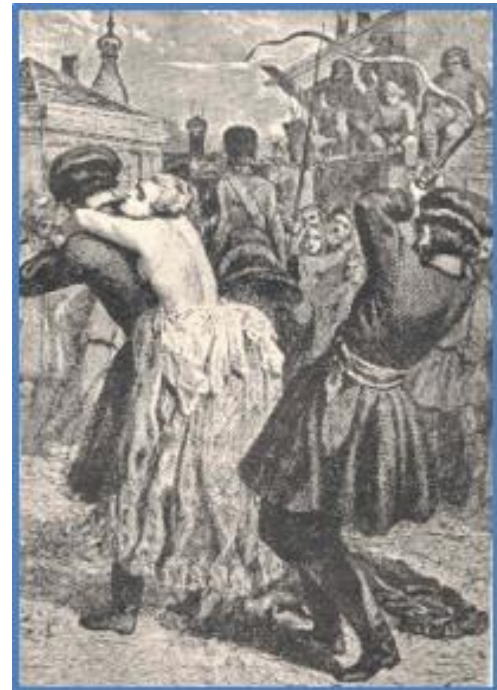

Elisabets humör växlade snabbt. Hon kunde vid försumlighet ge örfilar offentligt och slå någon blodig.

Hovets vackraste dam, Natalija Lopuchina, råkade illa ut vid flera tillfällen. Vid ett tillfälle blev hennes hår offentligt avklippt eftersom hon bar samma frisyr som Elisabet.

Efter en sammansvärjning fängslades och torterades Natalijas hela familj. Natalija fördes till schavotten där pöbeln drog ut hennes tunga innan avrättningen.

Rivalen Natalijas avrättning

Förfining under Elisabet

Brutaliteten stod i bjärt kontrast med den förfining som uppstod under Elisabets regering.

Med influenser från Paris och Wien skapades vackra byggnader, konstverk målades, urtjusiga kläder syddes osv.

Kring kejsarinnan rörde sig hennes favoriter. Som gunstlingar belönades de med gods och andra rikedomar. Samtidigt var det farligt att vara i Elisabets närhet.

Flera av gunstlingarna tog Elisabet med sig i sängen. Elisabet I gifte sig inte.

Ett förfinat Ryssland

Katarina den stora regent 1762-1796

Peter III regerade som tsar endast en kort tid under år 1762. Peter var gift med Katarina som kom från Tyskland. Ryssarna ville stärka banden med Fredrik den store i Preussen.

Katarina var kusin med vår svenske kung Gustav III.

Katarina var 15 år då hon anlände till Ryssland för att gifta sig med Peter III. Ett äktenskap som blev mycket olyckligt.

Peter III och Katarina

Peter var helt underlägsen den intellektuella Katarina som tidigt blev intresserad av upplysningen. Paret fick sonen Paul fast det har spekulerats i att det var Katarinas älskare Saltykov som var far till barnet.

Statskupp 1762

Peter var oduglig som härskare och var mycket impopulär.

En grupp kring Katarina med Grigorij Orlov och hans fyra bröder i spetsen lyckades få arméns stöd och insatte Katarina som kejsarinna.

Peter sattes i arrest och blev ihjälslagen.

Grigorij Orlov

Rysk expansion

Katarina II kom att kallas "den stora". Under hennes tid växte sig Ryssland starkt. Ryssland expanderade särskilt mycket i söder mot Turkiet och Kaukasus.

1772 lade Ryssland, Österrike och Preussen beslag på Polen som delades. Det var den första av Polens fyra historiska delningar.

Ryssland expanderade

Krig med Turkiet

Turkiet förklarade krig 1768. Turkiet fruktade den ryska expansionen. Den ryska flottan gick från Östersjön runt Gibraltar och besegrade motståndarna år 1770.

Under tiden som kriget mot Turkiet pågick gjorde kosackerna uppror på grund av att deras självstyre reducerats. 1774 tågade de upproriska mot Moskva. Armén hade dock lyckats samla sig och mejade snabbt ned kosackerna.

Regentens anseende ökade dramatiskt. Kejsarinnans stöd av bland annat Grigorij Potemkin och bröderna Orlov visade att Ryssland hade en stark centralmakt.

I strid mot Turkiet

Erövring av Krim

1783 erövrade Ryssland halvön Krim i Svarta havet. Fälttåget leddes av Grigorij Potemkin som också var Katarinas trogne vän och älskare. Uttrycket ”potemkinkulisser” kommer från denne Gregorij.

Katarina och Potemkin

Annekteringen av Krim ledde till att Turkiet förklarade krig 1787. Kriget gick till en början dåligt för Ryssland. Men under ny ledning gick man på offensiv.

Fred slöts först 1792. Att Krim tillhörde Ryssland fastslogs. Dessutom erhöll Ryssland stora delar av södra Ukraina. Gränsen mellan Ryssland och Turkiet bestämdes vara floden Djnestr.

Ständiga konflikter med Turkiet

Turkiet har ständigt haft konflikter med Ryssland. Eftersom Turkiet i form av det Osmanska väldet gränsade till Ryssland pågick tvister om gränserna under århundraden. Särskilt blev detta påtagligt när Osmanska väldets kraft minskade vilket krympte dess domäner.

Krim anslöts till Ryssland

Det var inte bara norr om Svarta havet som gränskonflikterna med Turkiet rådde. Samma förhållande gällde också gränserna vid Kaukasus.

Gustav III anföll Ryssland.

Gustav III i Sverige gick över gränsen till Ryssland 1788. De svenska trupperna närmade sig Sankt Petersburg. Gustav III kunde segra i sjöslaget vid Svensksund. Fred slöts utan landavträdelser.

Slaget vid Svensksund 1789

Katarina den storas tid

Katarina hade rätt ut farliga konflikter och expanderat Ryssland kraftigt. Kulturellt hade Ryssland moderniserats och utgjorde en stormakt.

Katarina dog i ett slaganfall 1796. Sonen Paul valdes till efterträdare trots att Katarina skrivit ett testamente där sonen Alexander skulle efterträda.

Många vackra byggnader tillkom

Kejsare Paul I regent 1796-1801

Kejsare Paul I var en märklig person. Han lät gräva upp sin fars, Peter III:s, kvarlevor och begrava dem samtidigt med Katarina II:s. Paul ansåg att hans far inte fått tillräckliga hedersbetygelser och misstänkte att Katarina hade haft med hans död att göra.

En annan märklig sysselsättning Paul hade var att exercera sin privatarmé. Paul hade blivit helt imponerad av preussisk exercis vid ett besök i Berlin.

Under kejsare Paul I rådde ett terrorvälde. Offentliga avrättningar blev vardagsmat.

Offentlig avrättning

Mängder av höga militärer avskedades och många förpassades till Sibirien. Sju fältmarskalkar och 200 generaler avskedades vilket försvagade armén för en lång tid framåt.

En sammansvärjning av toppmilitärer avslutade Pauls liv med att han ströps 1801.

Alexander I regent 1801-1825

Tsar Alexander I är den berömde regenten som fick kriga mot och besegra Napoleon.

Hela Ryssland gladdes åt att Alexander ersatte den hatade och fruktade Paul. Alexander I var rastlös och hade ett komplicerat själsliv. Men som regent var han mycket duglig.

Direkt efter sitt tillträde städade Alexander upp efter Paul som var hans far. Tolv tusen personer återfick sina rättigheter och rang. Galgar nedmonterades. Fångar i Sibirien fick komma tillbaka.

Handel upprättades med Västeuropa. Universitet anlades. Statsförvaltningen omorganiserades och förbättrades. Napoleon började expandera Frankrike varför vänskapsförbund upprättades med England, Preussen och Österrike. Särskilt var banden djupa till Preussen genom att Alexanders mor kom från Tyskland.

Tsar Alexander I

Kriget mot Napoleon

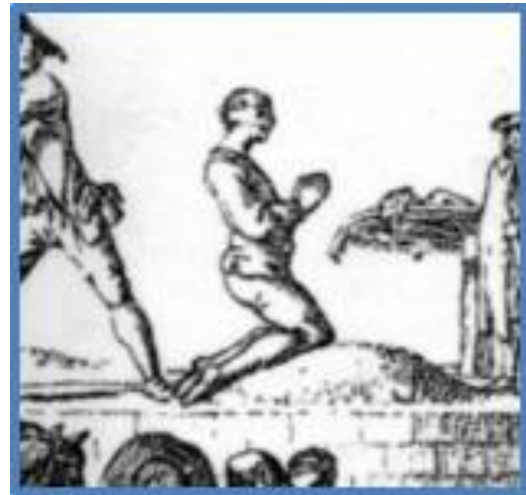
Alexander var ingen krigare utan överlät krigsföringen till fältmarskalk Kutusov.

Vid Austerlitz i nuvarande Tjeckien vann Napoleon en stor seger över Alexander I av Ryssland och Frans II av Österrike år 1805. Slaget kallas "trekejsarslaget" eftersom Napoleon, Alexander och Frans alla var kejsare.

Det var en ny typ av krigsföring med bland annat enorma arméer och kraftfullt artilleri. Manspillan kom att bli ohygglig.

Napoleonkrigen kan närmast betraktas som ett världskrig.

Ryska soldater

Nederlag vid Friedland 1807

Rysslands allierade Preussen led stora nederlag vid bland annat Jena och Auerstedt i Tyskland. Det återstod inte mycket av den preussiska armén.

År 1807 mötte Ryssland och rester av den preussiska armén Napoleon vid staden Friedland inte långt från Königsberg. Ryssarna kom att förlora mer än 19.000 man i slaget. Läget var akut för Ryssland.

Nederlag vid Friedland

Fred slöts mellan Ryssland och Napoleon. De båda kejsarna möttes på en flotte i floden Njemen. Inga stora landavträdelser skedde.

Ryssland fick fria händer mot nordväst dvs mot Finland som tillhörde Sverige.

Napoleon anföll Ryssland 1812

Relationerna mellan Ryssland och Frankrike var hela tiden grundade på misstänksamhet.

I juni 1812 anföll Napoleon Ryssland med 400.000 soldater. En jättearmé som betraktades som oövervinnlig.

Enorma arméer mobiliserades

Napoleons armé drog sig allt längre in i det väldiga Ryssland utan större bataljer. Den ryska armén drog sig undan och brände allt bakom sig.

Den skicklige fältmarskalken Kutusov ledde ryska armén.

Ryskt motstånd

Strax utanför Moskva bestämde sig Kutusov att gå i strid mot Napoleon. Det var det historiska slaget vid Borodino.

Båda sidor led oerhörda förluster. Ingen ansågs vara vinnare. Men ryssarna visade att Napoleon inte alltid segrade. Moralen höjdes.

Fältmarskalk Kutusov

Slaget vid Borodino

Napoleon erövrade ett tomt Moskva

Den franska armén lyckades segra över ryssarna och kunde tåga in i Moskva.

Napoleon mötte ett Moskva som brann. Inget användbart för krigsföring fanns att finna.

I brist på logi, livsmedel och annat ställde Napoleons armé inför stora påfrestningar. Napoleon fattade beslut att återtåga.

Moskva i brand

Napoleons återtåg

Napoleons återtåg ur Ryssland är en av historiens största katastrofer. Av 400.000 man lyckades cirka 30.000 överleva. Lidandet och grymheterna var obeskrivliga.

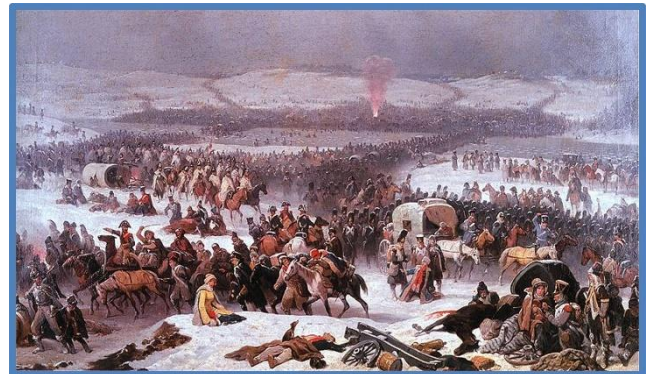
Fransmännen förföljdes dag och natt. Ryssar och kosacker anföll ständigt.

Återtåget ur Moskva

Vid floden Berezina omkom mängder av franska soldater vid övergången via en smal bro.

Övergången av floden Berezina

Tsar Alexanders triumf

Ryssland, England och Preussen lyckades till slut besegra Napoleon. Ett av de största slagen stod vid Leipzig år 1813. Även Sverige deltog i slutskedet.

Den ryske kejsaren Alexander I kunde med sina allierade tåga in i Paris. De hälsades varmt av de krigströtta fransmännen.

Segertåget i Paris

Tsar **Alexander I** avled 1825

Vid Svarta havets norra stränder ligger många rekreationssorter dit välbärgade ryska personer åker. En av orterna är Taganrog vid Azovska sjön. Orten blev känd genom att Alexander I dog där 1825.

I regionen råder ofta kall fuktighet och det är inte ovanligt att man drabbas av förkylning som i folkmun kallas ”krimfeber”. Detta drabbade Alexander och han avled.

Rysk hedersbegravning

Det märkliga var att det uppstod spekulationer kring att kistan var tom. Ingen lit de parade genomfördes vilket var brukligt. Flera utredningar har i efterhand sökt svar men inte kunnat belägga att Alexander var i kistan.

En av spekulationerna var att Alexander drog sig undan för meditation i något ensligt kloster. Alexander var en mystiker med många djupa tankar om den mänskliga tillvaron.

Inget pålitligt svar finns om Alexanders död. Legenden om den store tsarens död kvarstår.

Tsar **Nikolaj I** regent 1825-1855

Alexander I hade inga tronarvingar. Därmed skulle hans bror storfurste Konstantin i Warszawa efterträda honom enligt successionsordningen.

Konstantin hade emellertid av sagt sig anspråken på tronen i ett hemligt dokument. Därmed skulle en yngre bror, Nikolaj, tillträda som regent. Men alla höga befattningshavare hann svära Konstantin som härskare utan vetskap om det hemliga dokumentet.

Nikolaj I

Krisen blev fullständig när det avslöjats att man svurit in fel regent. Lösningen blev en hastig kupp från Nikolaj där Konstantin vidhöll avståendet från tronen.

Dekabristupproret 1825

I Ryssland fanns flera hemliga sällskap. Några av dessa krävde republik. Dekabristerna var ett hemligt sällskap bland livgardessoldaterna. I Sankt Petersburg gjorde 3.000 livgardessoldater uppror 1825.

Dekabristupproret 1825

Nikolaj tillkallade infanteri och artilleri som omringade de upproriska. Tusentals mejades ner och de kvarvarande upproriska fördes till Sibirien.

Bland de förvisade till Sibirien fanns mängder av höga officerare. En av dem var Sergej Volkonskij. Likt många andra följde hans hustru frivilligt med till Sibirien. Hustrun Maria Volkonskaja var dotter till en hjälteofficer under Napoleonkrigen. Maria var underbart vacker och belevad.

Efter 13 år frigavs paret. Berättelsen om paret har återgivits av flera författare. Poeter har skrivit lyriska verk varav flera har tonsatts. Händelsen utgör en vacker kärlekshistoria.

Maria Volkonskaja

Envåldshärskaren Nikolaj I

Nikolaj I var urtypen för en envåldshärskare. Med brutalitet mot hög som låg blev han fruktad. Emellanåt kallas han "järntsaren".

Gatlopp var hans favoritmetod för bestraffning. Dödsstraff omvandlade han ibland till spöstraff med tusentals slag vilket innebar att kroppen slogs i strimlor.

Under Nikolajs regenttid slog han brutalt ned inte mindre än 556 bondeuppror.

Brutalitet mot folket

Ständig opposition

Det var militärer som genomförde dekabristupproret. I Ryssland flyttades tankar om reformer till universitet och intellektuella i stället. Upplivningsidéerna inspirerade.

Regimen införde censur och hemlig polis som gjorde godtyckliga arresteringar.

En av de arresterade var författaren Dostojevskij. Han fick tillbringa åtta långa år i Sibirien.

Fjodor Dostojevskij

Under Nikolajs regeringstid rådde trots alla restriktioner en kulturell högperiod. En av de stora författarna var den ryske nationalskalden Pusjkin.

Krimkriget 1854-1855

Krimkriget är för många känt genom filmen "De tappra 600" med Errol Flynn. Filmen skildrar den vansinniga stormningen av fästningen Balaklava.

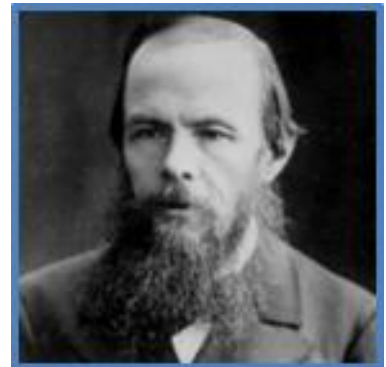
Ryssland sökte expandera söderut mot dagens norra Rumänien. Detta ledde till en internationell kris. England, Frankrike och Turkiet gick i allians mot Ryssland.

Försvarsanläggningen i Sevastopol

Fästningen i Sevastopol på Krim utsattes för bombardemang i elva månader. Manspillan blev oerhörd på båda sidor.

Ryssarna fick till slut medge att Sevastopol inte fick utgöra en militär anläggning.

Slaget vid Balaklava

Konflikter med Ottomanska riket

Ryssland hade under femhundra år ständiga konflikter med Sverige och Ottomanska riket (Turkiet). För oss i västerlandet är inte tvisterna mellan Ryssland och Ottomanska riket så kända.

Kartan visar det Ottomanska riket när det var som störst. På två fronter kolliderade Rysslands intressen med Ottomanska riket.

Osmanska riket mot Ryssland

Det vi geografiskt idag kallar Moldavien hette förr Bessarabien. Detta område var under flera århundraden utsatt för ständiga krig mellan de båda stormakterna.

Bessarabien är ett enormt slättland med en bördig jord som kallas lössjord.

Både Ryssland och Ottomanska riket byggde starka befästningar i Bessarabien kring vilka häftiga slag stod föregångna av långa beläringar.

Norra området i bergskedjan Kaukasus kallas Transkaukasus. Området har ständigt haft krig mellan olika parter. Särskilt har Ryssland och Ottomanska riket haft dispyter och krig.

Bessarabien

Försvarsanläggningar i Bessarabien

I området mot Kaspiska havet finns olja och gas i stora mängder.

I de otillgängliga bergen har både Ryssland och Ottomanska riket anlagt försvarsställningar under perioden 1500-1900.

Gränser vid Kaukasus

Försvarsanläggningar i Kaukasus

Alexander II regent 1855-1881

Alexander II var den store reformatorn. Landet jäste av inre problem. Alexander var tvungen att reformera. Historiker anser att han hade en ganska liberal inställning politiskt.

Alexander II med familj. (Foto).

År 1861 avskaffade Alexander II livegenskapen i Ryssland. Det kan jämföras med att i Sverige avskaffades livegenskap i mitten på 1300-talet. I princip kunde ägaren till den livegne göra vad denne ville utan att döda.

Den mest framgångsrika reformen som Alexander genomförde var moderniseringen av rättssystemet. Rättegångarna förenklades och gjordes bland annat offentliga.

Beslutsrätt delegerades till fler regionala organ inom förvaltningen. Städer fick kommunfullmäktige. Folkbildning och hälsovård utökades genom stöd från samhället.

Bestraffning av träl

Uppror i Polen 1863

Upptända av frihetskriget i Italien gjorde polackerna uppror. Ryssarna slog brutalt ned upproret.

Uppror i Polen 1863

USA köpte Alaska av Ryssland

År 1867 köpte USA hela Alaska av Ryssland. Det kallas världens största tomtaffär. Priset var 7,2 miljoner dollar. Ryssland använde mycket av pengarna till järnvägsbyggen.

Alexander II dog i attentat år 1881

Alexander II hade varit den mest progressive tsaren genom tiderna.

Efter att ha besett vaktparaden i Sankt Petersburg tog tsarens ekipage vägen längs Katarinakanalen. Plötsligt smällde en bomb som inte skadade Alexander. Plötsligt smällde en andra bomb som gav Alexander skador som medförde döden.

Sex personer dömdes till galgen.

Attentatet mot Alexander II

Alexander III regent 1881-1894

Alexander III var 186 cm lång och stark som få. Han hade en enorm arbetsförmåga och var en sann patriot. Alexander var inte teoretiskt utbildad men ansågs ha ett gott bondförnuft. Han kallas ibland för "bondtsaren".

Alexander var dyster och tungsint. Han hade få vänner.

Alexander hade ingen förståelse för strömningarna i tiden som krävde medmänsklighet. Trots vädjan från kända författare och prominenta personer, bland annat hans egen bror, tog Alexander i med hårda tag mot oppositionella.

Tsar Alexander III

Sällskap med hemliga poliser bildades. Angiveri och falska anklagelser genomsyrade riket. Hatet mot tsarledningen växte.

Förföljelser mot judar, pogromer, tilläts av myndigheterna.

Pogromer mot judar

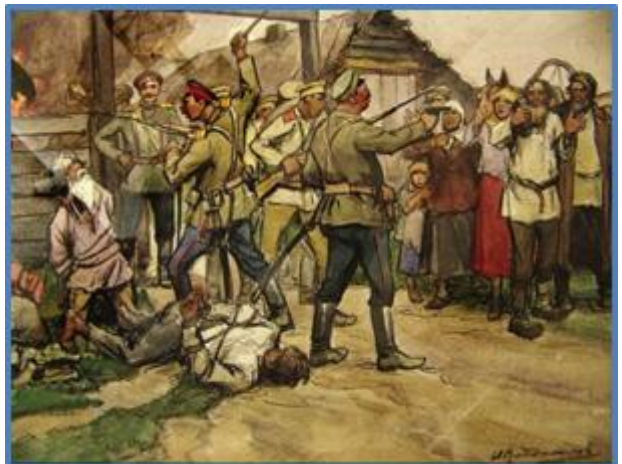
Hemlig polis och arresteringar

En hård tid väntade i Ryssland i slutet på 1800-talet. Vid 1900-talets början fanns nästan tre hundra tusen personer deporterade till Sibirien.

Hjärtslitande scener beskrivs vid avsked hemifrån. Flera anhöriga valde frivilligt att följa med.

Fångarna fick halva huvudet rakat. Smuts och ohyra blandades med människosvett. Sjukdomar härjade. Själv mord var vanliga.

Hemliga polisen ingriper

Inga krig under Alexander III

Ryssland hade en allians med Tyskland och Österrike. Alliansen kallades trippelalliansen.

Alexanders misstro mot Tyskland växte hela tiden. Tyskland växte sig alltför starkt ansåg ryssarna.

I slutet av 1800-talet nådde Rysslands expansion ända till Stilla havet. De nya gränserna i öster gäller i stort ännu idag.

Rysk expansion

Nikolaj II regent 1894-1917

Nikolaj II var äldste son till Alexander III. Vid faderns död övertog Nikolaj tsarämbetet. Det var Nikolaj som kom att avrättas i revolutionen 1917.

Nikolaj gifte sig med den tyska prinsessan Alix av Hessen-Rhein. Det var belastande för Nikolaj att hon kom från Tyskland.

När Nikolaj kröntes i Moskva deltog nästan alla världens kungligheter.

Tsar Nikolaj II med familj

Folk i massor anslöt sig nära kröningen. Det var en sedvänja att folket skänktes mat och gåvor. Allt slutade med en katastrof. Tusentals människor trampade ned varandra då panik uppstod.

Kejsarna Nikolaj II och Wilhelm II i Tyskland var kusiner. I Tyskland hade Wilhelm II kröntes som kejsare. Wilhelm visade aggressivitet utrikes. Nikolaj fruktade sin kusin Wilhelm och litade inte på honom trots att de träffades. Man fruktade det starka Tyskland under kanslern Bismarck.

Tsar Nikolaj II

Krig med Japan 1904-1905

Ryssarna expanderade sitt land till Stilla havet. Där kom man i konflikt med Japan. Båda länderna hade stora intressen i bland annat Kina som höll på att styckas upp.

Kriget med Japan slutade i en fullständig katastrof för Ryssland.

Det gav eko över hela världen att en asiatisk nation kunde besegra en europeisk. I Japan var segern en triumf för den expansiva japanska stormakten. Segern användes i propagandasyfte.

Ryskt slagskepp sjunker

I Ryssland uppstod oroligheter både på grund av krigsförlusten och de usla förhållandena inrikes.

I Sankt Petersburg genomfördes en demonstration söndagen 22 januari 1905. Omkring 150.000 personer deltog.

Över 400 deltagare mejades ned. Dagen blev kallad ”den blodiga söndagen”.

Det jäste inom landet. Det var upplagt att något måste hända.

”Den blodiga söndagen”

Första världskriget 1914

I Europa upprustade stormakterna i början på 1900-talet. Allianser knöts och det politiska tonläget var högt.

Med de ökända skotten i Sarajevo 1914 utlöstes första världskriget där Ryssland kände sig tvingat att uppfylla sina alliansförpliktelser.

Den 1:a augusti kom krigsförklaringen från Tyskland. Nikolaj II svarade omedelbart med en aggressiv ton. Folket i Sankt Petersburg jublade över sin regent.

Tsar Nikolaj II inspekterar sin armé

Den väldiga ryska armén bestod av närmare 12 miljoner soldater. Inom ett halvår räknade man med att ha segrat.

Med inledande snabba segrar i Ostpreussen var segereuforin i Ryssland närmast hysterisk.

Men den tyske befälhavaren von Hindenburg gjorde en kniptångsmanöver och 150.000 ryssar slogs ut. I slutet av år 1914 hade över en miljon ryssar stupat eller slagits ut.

Ryska armén flyr från tyskarna

Det var uppenbart att den ryska armén hade stora brister. Den militära organisationen var usel och gammalmodig. Vapen och materiel fattades eller var omodern.

Under våren 1915 föll Warzawa. Östra Polen var ett protektorat under Ryssland. Det var en katastrof.

Ryssarna försökte gå till motanfall men under år 1916 hade nästan åtta miljoner ryska soldater förlorats i stupade, sårade eller tillfångatagna.

Tyskarna internerade massor av ryssar

Stor nöd rådde i Ryssland. Försörjningen av livsmedel var akut. Samtidigt roade sig överklassen. Generalstrejker utbröt. I Ryssland rådde anarki.

Ryska soldater i skyttegravar

Revolution 1917

”Februarirevolutionen” 1917 initierades av strejkande och demonstrerande arbetare. Hundratusentals människor i Sankt Petersburg demonstrerade. Några mindre incidenter inträffade men de stora säkerhetsstyrkorna bestående av kosacker gjorde inga större motåtgärder.

Regeringen vädjade till tsaren att göra eftergifter. Nikolaj II lovade att införa ett konstitutionellt styre. Men i Sankt Petersburg hade de upproriska besatt alla viktiga funktioner.

Gatustrider i Sankt Petersburg

Den 15:e mars 1917 tvingades Nikolaj II skriva under sin abdikationshandling. Det ryska kejsardömet var över.

Nikolaj med familj sattes i husarrest på sitt sommarställe Tsarstojelo. Snart flyttades tsarfamiljen till Tobolsk i Sibirien.

Lenin talar i Sankt Petersburg

I oktober 1917 tog bolsjevikerna under Lenin makten i Ryssland. I landet kom att råda ett blodigt inbördeskrig mellan ”röda och vita”.

Soldater i den röda armén

De röda arméerna bredde ut sig. Tsarfamiljen erbjöds flykt till utlandet men vägrade lämna Ryssland. I juli 1918 likviderades tsarfamiljen i Jekatirinburg.

Tsarfamiljen som likviderades

Ryska inbördeskriget 1917-1922

I mars 1918 slöt Ryssland separatfred med Tyskland och dess allierade. Det medförde att en västlig allians kom att stödja den vita armén.

Angreppen från den vita armén kom på flera fronter. Den röda armén blev pressad.

Det rådde stor splittring i ledningen av den vita armén. Den röda armén trängde snart undan den vita till halvön Krim och i öster till området kring Vladivostok.

De röda angreps från alla håll

Till slut tvingades den vita armén på Krim retirera till Istanbul. Det fanns inte längre någon ledning av den vita armén.

Soldater ur vita armén

Soldater ur röda armén

Landregleringar efter första världskriget

Ryssland hade annekterat de östra delarna av Polen 1795. Den västra delen av Polen hade Preussen/Österrike lagt beslag på.

Efter första världskriget återfick Polen självständighet och försökte lägga under sig större delar österut. Det ledde till Polsk-Ryska kriget 1919-1921.

Ett fredsavtal i Riga 1921 mellan parterna ledde till att Polen expanderade österut. Sovjetryssland återtog dessa delar efter andra världskriget.

Den nya Sovjetstaten säkrade större delen av Ukraina, delar av Kaukasus och Centralasien.

Finland, Estland, Lettland, Litauen och Polen blev självständiga. Finlands självständighet förklarades 6 december 1917.

Sovjetunionen 1922-1941

Den 30 december 1922 hade Sovjetunionen utropats. Unionens ledare var Vladimir Uljanov Lenin (1870-1924).

Josef Stalin (1878-1953) var generalsekreterare i centralkommittén som utgjorde regeringsorgan. Josef Stalin blev kommunistpartiets ledare efter en maktkamp med Lev Trotskij.

Revolutionen mot kejsardömet i februari 1917 hade inga särskilda inslag av socialism. Med Lenins ideologi infördes med oktoberrevolutionen samma år ett system byggt på socialism.

Josef Stalin och Vladimir Lenin

Lenin har sedan dess utgjort portalfigur för socialister och kommunister.

Mellankrigstiden 1922-1940

Den formella titeln på högsta ledarskapet i Sovjetunionen var generalsekreterare i kommunistpartiet. Stalin uppnådde denna position 1922. Stalin lät sannolikt mörda rivalen Trotskij som befann sig på flykt i Mexiko.

Folkförflyttningar i Ryssland

Stalin tillhör historiskt en av de mest ökända ledargestalterna. Med total okänslighet och fullständig brutalitet genomförde Stalin stora omvälvningar.

Hemlig polis skapades med följd av massdeporteringar till Sibirien.

Folkförflyttningar med inslag av etnisk rensning genomfördes. Stalins deportering av tartarer på Krim utgör problem än idag.

Sovjetunionen gick från ett jordbruksland till ett industrialiserat land.

Inom jordbruket skedde kollektivisering med mastodontiska anläggningar.

Svält i Ukraina

I Ukraina ledde kollektiviseringen till en svältkatastrof. Flera miljoner människor dog.

Större bönder i Ukraina kallades "kulaker". Kulakerna förvisades med sina familjer till Sibirien där de tvingades till straffarbete.

Tvångsarbete

Sovjetunionen i krig 1941-1945

I augusti 1939 slöts en pakt mellan Sovjetunionen och Nazityskland. De båda parterna delade Polen. Stalin fruktade Nazitysklands växande makt och försökte skapa en buffert mot Tyskland samt köpa sig tid för ett troligt krig.

Den 1:a september 1939 invaderade Tyskland västra Polen. Andra världskriget startade därmed.

Operation Barbarossa

Sovjetunionen invaderades av Nazityskland i juni 1941. Anfallet kallades "Operation Barbarossa". Den tyska armén avancerade snabbt vilket ledde till infångandet av massor av ryska soldater.

I inledningen av kriget hade tyskarna stor framgång. Vid flera tillfällen togs 200-300 tusen ryska fångar.

Ryska krigsfångar

Vid Stalingrad augusti 1942 till februari 1943 lyckades ryssarna vända den tyska frammarschen. Mer än 300.000 tyskar gav sig som fångar.

Vid staden Kursk stod det största pansarslaget i historien sommaren 1943. Tusentals stridsvagnar förstördes.

Pansarslaget vid Kursk

Ryssarna fortsatte offensiven västerut. I januari 1945 stod ryssarna utanför Berlin. Den 2:e maj kapitulerade tyskarna.

Förstörelsen i Ryssland och Tyskland var ofattbar. Förlusterna var enorma. Uppskattningar visar att de ryska förlusterna under andra världskriget uppgick till 20 miljoner människor.

Riksdagshuset i Berlin vid krigets slut

Efterkrigstiden 1945-1989

Tyskland delades i fyra sektorer efter andra världskriget. Sovjetunionen erhöLL den östra delen.

Misstron var stor mellan segrarmakterna. Berlin delades också i fyra sektorer. Berlin låg omsluten av Sovjetssektorn och blev en brännpunkt.

Sovjetunionen hade befriat de största delarna av Östeuropa och kom att behålla det politiska greppet i form av satellitstater. Ett politiskt östblock hade därmed bildats.

Tysklands delning

Mot Östeuropas gräns byggde Sovjetunionen den så kallade "järnridån" som var en mur med bevakning. Det var det "kalla kriget" mellan öst och väst som kom att pågå till 1989.

Nato och Sovjetunionen

Stalin död 1953

Den fruktade despoten avled i mars 1953. Mellan topparna i sovjetledningen uppstod en hätsk maktkamp. Berija som var chef för den hemliga polisen fruktades. En grupp med krigshjälten Sjukov i spetsen lyckades likvidera Berija.

Nikita Chrusjtjov valdes till partiordförande. Under Chrusjtjovs ledning minskade trycket internt i landet. Vissa reformer genomfördes.

1956 gjorde Ungern uppror. Med stridsvagnar slogs upproret ned. Många ungrare flydde till väst.

Ungernrevolten 1956

Den förmodligen allvarligaste händelsen under Chrusjtjovs ledning var kubakrisen 1962. Sovjetunionen var på väg att placera kärnvapen på Kuba.

I sista stund stoppades fartyg på väg till Kuba.

Leonid Brezjnev hade Sovjetunionens ledarskap år 1964-1982.

Han införde en ny grundlag som befäste kommunistpartiets makt.

1968 var det Tjeckoslovariens tur att revoltera. Det jätte i Östeuropa. Folk ville ha frihet och reformer med bättre ekonomisk utveckling. Sovjetunionen svarade med att sätta in stridsvagnar och gör slut på upproret.

Sovjetunionen hade stora problem med Östeuropa. Internt i landet rådde samtidigt ekonomisk stagnation. Att ha stora arméer i satellitstaterna krävde enorma summor pengar. Reformerna behövdes.

Michael Gorbatjov valdes till generalsekreterare i kommunistpartiet 1985. Han kom att förändra hela kartan i Europa och Sovjetunionen.

Michael Gorbatjov

Omvälvningar efter 1989

Den 9 november 1989 föll Berlinmuren. Kriser avlöste varandra i Sovjetunionen. Sovjetunionen upphörde officiellt 31 december 1991. Namnet Ryssland återtog 25 december samma år.

Formellt är namnet Ryska federationen.

President Boris Jeltsin

Boris Jeltsin var Rysslands förste president. Jeltsin var mycket kritisk mot det gamla systemet. Turbulens och oroligheter rådde i landet. Jeltsin lyckades avstyra ett kupp-försök i augusti 1991.

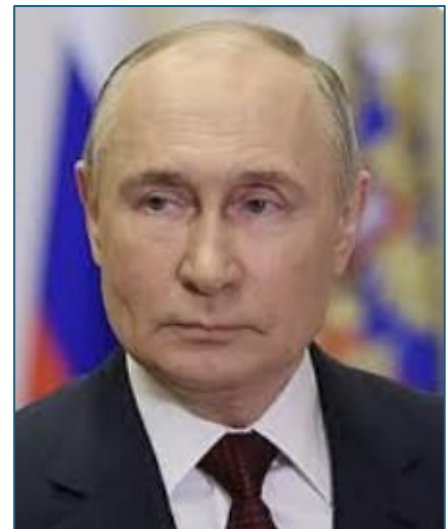

I samband med att Sovjetunionen föll samman blev många regioner inom federationen helt självständiga stater. En av dessa stater var Ukraina som blev självständigt 1991.

År 1999 tillträdde Vladimir Putin som president. Putin hade framgång med ekonomin de första åren. Han stärkte också sin ställning genom att nå framgångar i Tjetjenienkriget.

President Vladimir Putin

År 2014 ockuperade Ryssland halvön Krim i Svarta havet. Krim hade tillfallit Ukraina. Halvön betydde mycket för Rysslands säkerhet.

I februari 2022 anföll Ryssland Ukraina för att i första hand ockupera sydöstra delen av landet. Ytterligare motiv fanns för anfallet.

Anfallet ledde till ett krig mellan Ryssland och Ukraina som i skrivande stund pågår i mer än tre år.

© Utrikespolitiska institutet
Ryskkontrollerade områden i Ukraina före den fullskaliga invasionen 2022
Ryskkontrollerade områden september 2024
Ukrainskontrollerat område i Ryssland

Referenslitteratur

Mansur Aboulin: Röda vägen från Stalingrad.

Anne Applebaum: Gulag – de Sovjetiska lägrens historia.

Neal Ascherson: Svarta Havet.

Antony Beevor: Revolutionen och inbördeskriget 1917-1921 i Ryssland.

Per-Arne Bodin: Ryssland – idéer och identiteter.

Karin Bojs och Peter Sjölund: Svenskarna och deras fäder.

Stephane Courtois m.fl.: Kommunismens svarta bok.

William Dalrymple: Från det heliga berget.

John Keegan: Det första världskriget.

John Keegan: Krig och kultur.

Bengt Jangfeldt: Vi och dom.

Cathrine Merridale: Ivans krig.

Simon Sebag Montefiori: Potemkin och Katarina den stora.

Nicolaus Rockberger: Mitt i Europa.

Niclas Sennerteg: Stalins Hämnd.